

IV. POLITIKAI ÉS SZOCIÁLPSZICHOLÓGIA

POLITIKUSOK ÉS VÁLASZTÓK –

A biztosság kérdése a politikai ítéletalkotás folyamatában¹

Harcsányi Szabolcs Gergő, Szabó Beáta

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Pszichológia Tanszék, Szeged

e-mail: tudommar@gmail.com, szabobeja@yahoo.com

Absztrakt

Jelen tanulmány egy korábbi vizsgálat adatainak másodelemzésére épül. Az eddigi kutatás kiemelten foglalkozott a kongruitás elvével, az egyénnek egy forráshoz valamint a forrástól származó kijelentéshez való viszonyával, és igazolta, hogy a forráshoz való viszony befolyásolja a kijelentés megítélését. Ezen dolgozatban új kérdést fogalmaztunk meg, melynek alapján összevetettük a magukat biztos szavazóknak tartókat a „bizonytalanabb” választókkal. Abból a feltevésből indultunk ki, hogy a fent említett kongruitás elv határozottabban jelentkezik a biztos szavazók körében, míg a nem biztosak esetén a forrás befolyásoló hatása gyengébb. Feltételeztük továbbá, hogy a „biztosság” meghatározásában több tényező szerepet játszik (pl. a nem vagy az érdeklődési kör). Szegedi egyetemistákból álló mintán (N=277 fő), kérdőíves módszerrel vizsgáltuk meg három kijelentés elfogadottságát, úgy, hogy az adott kijelentéshez, más-más vezető politikus nevét jelöltük meg forrásként. A kapott eredmények alátámasztják azon elképzelést, mely szerint biztos szavazók esetén a kongruitás elve erőteljesebben nyilvánul meg.

Kulcsszavak: Biztos szavazók, kognitív stílus, kongruitás elve, politikai ítéletalkotás

Bevezetés

Életünkben számtalanszor találkozunk olyan helyzetekkel, amikor állást kell foglalnunk valami mellett vagy éppen valamivel szemben, néha biztosabb, néha kevésbé biztosabbak vagyunk nézőpontunkat illetően. Ilyenkor különböző külső és belső tényező gyakorol befolyást erre a döntési folyamatra. Dolgozatunkban az említett belső tényezők hatását vesszük szemügyre egy kicsit közelebbről.

Napjainkban a politika mindinkább begyűrűzik életünkbe, jelen van a munkahelyünkön és az esti televízió-nézéskor, felbukkan a szomszédokkal, a barátokkal való beszélgetéseinkben. Személyes tapasztalataink azt mutatták, hogy egy bizonyos politikai ideológia mellett határozottan elkötelezett személy nehezebben fogad el olyan véleményt, amely

¹ Témavezető: Dr. Szabó Éva, SZTE BTK, Pszichológia Tanszék, Szeged

nem az általa preferált nézetet képviselő politikustól származik. A „bizonytalanabb” párt-preferenciával rendelkező szavazók esetében ez a jelenség kevésbé figyelhető meg.

Dolgozatunk egy közel négy éve folyó vizsgálat eredményeinek másodelemzésére épül. Az adatbázist most a biztos-bizonytalan szavazók megkülönböztetésének szempontját felhasználva dolgoztuk fel.

A tanulmányban először röviden áttekintjük az attitűdök és a viselkedés kapcsolatával foglalkozó eredményeket, valamint a konzisztencia fogalmával foglalkozó elméleteket, megvizsgáljuk a megítélést befolyásoló és az ítéletelfogadást meghatározó belső pszichodinamikai tényezőket, valamint azokat a korábbi vizsgálati eredményeket, melyek igazolták, hogy a forrás, és a tőle származó kijelentés összekapcsolása a kongruitás elv alapján megjelenik, vagyis a forrás feltüntetése befolyásolja egy kijelentés megítélését. Az ítéletalkotást meghatározó külső, kommunikációs tényezőkkel most nem foglalkozunk részletebben, ezek leírása megtalálható a kutatás egy korábbi elemzésében. (HARSÁNYI, SZABÓ, 2005)

Az attitűd fogalma és kapcsolata a viselkedéssel

Egy kijelentés megítélését nagymértékben meghatározza, milyen véleménnyel rendelkezünk az adott témában. Ez a viszonyulás az attitűd, mely az egyes attitűdtárgyakra vonatkozó értékeléseink kognitív reprezentációjának tekinthető. Az attitűdtárgy szerepét nem csupán valós tárgyak, de fogalmak, nézetek, és más absztrakciók is betölthetik, például egy politikus vagy egy kijelentés, egy csoport vagy párt (SMITH, MACKIE, 2002).

Az attitűdök többé-kevésbé racionális módon szervezett struktúrában, egymással összekapcsolódva reprezentálódnak a tudatunkban. Például, ha valaki szocialista, az nem csak azt jelenti, hogy egy-egy kérdésben vélekedik valamilyen módon, hanem azt is, hogy nézetei több különféle kérdésben bizonyos mintát követnek. EYSENCK (1954) a szociális attitűdök szerveződésének négy különböző fokát különbözteti meg. A „legelső lépcsőn” találhatóak azok a vélemények, amelyek egyszerűen nem reprodukálhatóak (azaz ha ugyanannak a személynek más körülmények között teszünk fel egy hasonló kérdést, eltérő választ kaphatunk), másrészt nem jellemzőek az adott személyre. A következő szinten a „megbízhatóbb” vélemények foglalnak helyet, azaz ebben az esetben az egyén különböző helyzetekben is hasonlóan vélekedik. A harmadik szintet attitűdszintnek nevezzük. Itt már egyazon kérdéson belül sok más vélemény is van, amelyek összességükben fejezik ki az illető viszonyát az adott tárgyhoz. Ezek az attitűdök már kapcsolatban állnak egymással és ezek tekinthetők az „ideológiai szintű” nézetek alapjainak. Ennek megfelelően egy ideológiai elkötelezettséget bizonyos nézetek, attitűdök korrelációjaként határozhatjuk. Természetesen ezen a szinten találjuk a legkevesebb és legalapvetőbb fogalmat. (EYSENCK, 1954) Vegyünk egy példát, és most haladjunk az előbb felvázolt rendszerben fentről lefelé! Ha valaki konzervatív (ideológiai szint), nagy az esély rá, hogy vallásos és szigorú gyermeknevelési attitűdökkel rendelkezik. Azonban a második szinten lévő véleményei nagy részéről már nem tudunk pontos képet kapni (például, hogy szereti-e a fagyit), és azokat a nézeteit, amit ő maga is eltérően reprodukál a különböző szituációkban, nem tudjuk kikövetkeztetni, a többi szint ismerete alapján sem.

A rendszeren belül, valamint az attitűdjeink és a viselkedésünk között is konzisztens kapcsolatra törekszünk. A konzisztens állapot fenntartásához a percepció és a gondolkodás szintjén is számos torzító mechanizmust alkalmazunk, amelyek az ego védelmét,

„nyugalmát” szolgálják. (MCGUIRE, 2001) Ennek megfelelően az új ismeretek feldolgozásakor számolnunk kell a meglévő attitűdök torzító hatásával.

Ezek után térjünk rá az attitűdjeink és viselkedésünk közötti fontos kapcsolat feltérképezésére! Az attitűdök és a viselkedés között kettős kapcsolat áll fenn. Viszonyulásaink megmutatkozhatnak viselkedésünkben, és cselekedeteink is alakíthatják attitűdjeinket. Bizonyos körülmények között cselekedeteink igazolására, racionalizálására változtatunk attitűdjeinken. Természetesnek hangzik viszont, hogy politikai nézeteink, politikusokra vonatkozó attitűdjeink is hatást gyakorolnak viselkedésünkre különböző helyzetekben, például a voksolás pillanatában. Többek között erre a feltételezésre alapozva, próbálják bejósolni a választások eredményeit. Látható tehát, hogy más esetekben pontosan attitűdjeink befolyásolják a viselkedésünket úgy, hogy az attitűdjeinkkel konzisztens információkra irányítják a figyelmünket, és elfogulttá teszik azok értelmezését. Az attitűdök nem eredményeznek minden esetben automatikus reakciókat. Számos alkalommal adódhat lehetőség a körülmények megfontolására, döntésünk következményei nem jelentenek mindig nagy kockázatot. Ilyen esetekben az attitűdök késztető szándékok által hatnak a viselkedésre. Ennek a tudatosabb, ún. „megfontolt” útvonalnak a leírásával AJZEN és FISHBEIN indokolt cselekvésemélete foglalkozik. (SMITH, MACKIE, 2002) Empirikus kutatások bizonyították, hogy az intenzívebb attitűdök nagyobb valószínűséggel nyilvánulnak meg a viselkedésben, mint a gyenge vélekedések. Az attitűd és viselkedés kapcsolatát azonban személyiségjellemzők is befolyásolják. Így pl. a magas önmonitorozással jellemezhető személyek esetében az attitűd kevésbé jelenik meg a viselkedésben. (FISHBEIN, 1966) A személyes attitűdök és a viselkedés közti kapcsolatot több külső tényező is megszakíthatja, gondolhatunk akár a társas normák befolyásoló hatására, melyek az attitűdök elnyomásával attitűd-független viselkedést eredményezhetnek, vagy éppen a személyes kontroll elégtelenségének érzésére, ekkor szintén nehézséget jelent az attitűd alapján bejósolni a viselkedést.

Az attitűdrendszer konzisztenciájának biztosítása olykor szükségessé teszi bizonyos attitűdök megváltoztatását. Ez a folyamat történhet, pl. társas, társadalmi úton közvetített hatásokra és belső ösztönzők működésének következményeként is. Utóbbival a kognitív dinamikák elméletei, valamint a kognitív stílus kutatói foglalkoznak. Mivel témánk szempontjából a politikai ítéletalkotást meghatározó belső, pszichodinamikai tényezők relevánsak, ezért a továbbiakban ezen tényezőket tekintjük át kissé részletesebben.

Politikai ítéletalkotást meghatározó belső, pszichodinamikai tényezők

A szociálpszichológia területén számos elképzelés született az attitűdváltozás belső, kognitív dinamikájáról. Ezek az elméletek a konzisztencia fogalmára építenek. Közös bennük az az elképzelés, hogy az attitűdök és a viselkedés általában ésszerű módon szerveződnek. (ZAJONC, 1960) Az elméletek közül a legáltalánosabb, valamennyi kognícióban konzisztenciát kereső LEON FESTINGER nevéhez fűződik, amely kimondja, hogy amikor attitűdjeink, gondolataink és meggyőződéseink egymással inkonzisztensek, kellemetlen feszültséget, kognitív disszonanciát élünk át (SMITH, MACKIE, 2002). A disszonancia csökkentése érdekében hajlamosak vagyunk eltorzítani benyomásainkat. Például ugyanazt a politikai vitát két eltérő nézetű választó más-más „szemüvegen” keresztül látja. Kérdés, hogy az ebben az észlelési folyamatban a politikusnak tulajdonított jellemzőket, a politikus pillanatnyi sajátosságai határozzák-e meg (pl. amit látunk belőle), vagy az észlelő

egyéni attitűdjei? Erre a kérésre nem adható egyértelmű válasz, ugyanis mindkét tényezőnek egyaránt fontos szerepe van. (GRANBERG, 1993)

A konzisztencia fogalmának tudományos vizsgálata HEIDER munkája nyomán indult el. Egyensúlyelméletének „legfőbb állítása szerint minden egyéb tényező változatlansága mellett a kogníciók kiegyensúlyozott készlete jóval szilárdabb a kiegyensúlyozatlan készletnél”. (GRANBERG, 1993, 405. old.)

NEWCOMB a Heider-i egyensúly fogalmát az emberek közti kommunikációra alkalmazta. A „szimmetriára irányuló törekvés” szerinte úgy jelenik meg, hogy két, egymás kedvelő személy kommunikációt kezdeményez, és ezt addig folytatja, amíg attitűdjeik meg nem egyeznek az attitűdtárgyat illetően. (NEWCOMB, 1953, idézi ZAJONC, 1960) Ha pozitívan viszonyulunk egy személyhez, akkor hajlamosabbak vagyunk a vele való még nagyobb egyetértés irányába változtatni véleményünket. (BURDIK, BURNES, 1958, idézi ZAJONC, 1960) A kommunikátorral szembeni attitűd tehát meghatározza annak meggyőző hatékonyságát. HOVLAND és munkatársai kimutatták azonban, hogy ezek az effektusok tűnékenyek. (HOVLAND, 1953, idézi ZAJONC, 1960) Az előidézett attitűdváltozás idővel elenyészik, ugyanis a személyek hajlamosak elválasztani a forrást a közleménytől, így a kommunikátor presztízse már kevésbé befolyásoló.

Az attitűdváltozás irányára vonatkozó specifikus elv a kongruitás elve, ami OSGOOD és TANNENBAUM nevéhez fűződik. (OSGOOD, TANNENBAUM, 1955, idézi ZAJONC, 1960) Ez az elmélet adja kutatásunk alapját, mert összekapcsolja a kijelentés és a forrás értékelését az egyén gondolatrendszerében. A kongruitás elve azt jelenti, hogy attitűdváltozás esetén a változás az „érvényesülő vonatkoztatási kerettel való nagyobb kongruitás irányába történik”. (OSGOOD, TANNENBAUM, 1955, idézi ZAJONC, 1960, 223. o.) Inkongruitásról akkor beszélünk, ha a személy forrással és a forrástól származó kijelentéssel szembeni attitűdjei hasonlóak, és az állítás negatív, vagy ha nem hasonlóak, és az állítás pozitív. Ha a forrással és az állítással szembeni attitűdök inkongruensek, fellép az a tendencia, hogy az attitűdök a kongruitás irányába mozdulnak el. Az inkongruitás ugyanakkor nem minden esetben idéz elő attitűdváltozást, lehet, hogy az egyén egyszerűen nem hiszi el az állítást, és így is mérséklődhet az inkongruencia. Kutatásunk adatainak korábbi elemzései igazolták a kongruitás elmélet feltevéseit. A kijelentések mellett feltüntetett forrással szembeni attitűd kihatott a kijelentések megítélésére. Eredményeink szerint a preferált politikai ideológia képviselőjének véleményét jobban elfogadták a vizsgálati személyek, mint amikor az általuk nem kedvelt politikustól vagy forrás nélkül hallották ugyanazokat a kijelentéseket. Ez a tendencia szinte mind a nyolc kijelentés esetében kimutatható volt, ami a kérdőívben szerepelt, öt esetben pedig szignifikáns különbség mutatkozott a preferált és nem preferált politikus véleményének elfogadottsági arányai között. Emellett kimutattuk, hogy a vizsgált egyetemi hallgatók körében a nem preferált párt vezetőjének elutasítása erőteljesebben jelenik meg, mint a saját párt vezetője mellett való kiállás. (HARSÁNYI, SZABÓ, 2005)

A forrás befolyásoló hatása mellett az attitűdváltozás attól is függ, hogy a személy, mennyire hajlandó kognitív erőfeszítéseket végezni a kijelentés igazságtartalmának eldöntésekor. Egy közlemény elfogadásáról és érvényességéről többféle úton lehet dönteni. Elképzelhető, hogy alaposan átgondolja az állítást, mérlegeli, hogy annak tartalma elfogadható-e az a számára. Ekkor beszélünk a meggyőzés központi útjáról. Ha a személy nem akar, vagy nem tud erőfeszítést tenni a kijelentés igazságtartalmának megítélésére, akkor sémákhoz, döntési szabályokhoz folyamodik. Ebben az esetben a „vevő” sokkal

inkább bízta magát a forrás szavahihetőségére, illetve a rá vonatkozó attitűdjére. Ez a stratégia a meggyőzés periférikus útja. (STROEBE, JONAS, 1995)

Az információ feldolgozás (elaboráció) mélysége, függ bizonyos motivációs tényezőktől, és a személy képességeitől is. Utóbbiak a kutatásunk szempontjából nem relevánsak, azonban a motivációs tényezők fontos szerepet töltenek be a mi kísérletünk esetén is. A befogadó megértésre fordított kognitív erőfeszítését növeli a személyes involváltság. Ezt a hatást PETTY, CACIOPPO és GOLDMAN egy kísérlettel igazolta. Eredményeik szerint személyes érintettség esetén a személyek mélyebb elaborációt végeztek, jobban befolyásolta őket az érvek erőssége, viszont kevésbé hatott rájuk a forrás szavahihetősége. (PETTY, CACIOPPO, GOLDMAN, 1981, idézi STROEBE, JONAS, 1995)

Összegzés

Az eddigiekben röviden felvázoltuk az attitűdrendszer sajátosságait, valamint az attitűdök és a viselkedés kapcsolatát. Áttekintettük a kognitív dinamikák elméleteit, melyek közül kiemelten foglalkoztunk OSGOOD kongruitás elméletével, amely azt mutatja be, hogy az egyének hajlamosak a kijelentés és a forrás együttes értékelésére. Összefoglaltuk eddigi kutatásunk idevágó eredményeit, melyek új hipotézisünk alapjául szolgáltak. A fentiek alapján arra számítunk, hogy egy politikai kijelentés megítélésében megjelenő, kongruitás elvéből következő tendenciák jellemzőbben jelentkeznek intenzívebb attitűddel rendelkező személyek esetén.

A vizsgálat bemutatása

Személyes tapasztalatainkat, és társadalmi sztereotípiákat alapul véve feltételezzük, hogy a férfiak politikai állásfoglalása körvonalazottabb, politikai elkötelezettségük intenzívebb, erőteljesebb, mint a nőké. Emellett abból a feltevésből indultunk ki, hogy a jogi illetve gazdasági érdeklődésű hallgatók tájékozottabbak a politikában, mint a természettudományi vagy bölcsészkarra járó társaik. Előbbiek tanulmányaiból következhet, hogy társadalmi kérdésekben elkötelezettebbek, politikai preferenciájuk határozottabb, ezért körükben több biztos szavazó található.

Hipotézisek

- Feltételezzük, hogy a férfiak körében nagyobb arányban találunk biztos szavazókat, mint a nők esetében.
- Elképzeléseink szerint a jogi és gazdaságtudományi karok hallgatói pártpreferenciájukat illetően intenzívebb attitűdökkel rendelkeznek, mint a bölcsészettudományi vagy természettudományi karon tanuló egyetemisták.
- Fő hipotézisünk, hogy a kongruitás elv mint mechanizmus határozottabban jelenik meg a magukat „biztos szavazónak” tekintők körében, mint azon személyek esetén, akik csak „lehet, hogy elmennének szavazni”, vagyis kevésbé intenzív pártpreferenciával jellemezhetők.

A minta bemutatása

Vizsgálatunkban 277 egyetemistát kértünk meg kérdőívünk kitöltésére, melynek időpontja 2004. október közepe. A válaszadók, akik a Szegedi Tudományegyetem öt karáról

érkeztek, különböző előadásaiak elején az oktatók beleegyezésével töltötték ki a kérdőívet. Az előadások kiválasztása véletlenszerűen történt. Az önkéntes kitöltésre és az anonimításra minden esetben felhívtuk a figyelmet.

A nemek megoszlása: 42,5% férfi, 56,6% nő, 0,7% nem adott választ a kérdésre. A legfiatalabb 18, a legidősebb 28 éves, az életkori átlag 20,8 év. A 2002-es, illetve a következő parlamenti választásokra vonatkozó kérdéseinkre nagy többségük válaszolt, ez nagyban megkönnyítette az adatok elemezhetőségét.

Vizsgálati módszer, eszközök

A politikai attitűdök megnyilvánulása közvetlenül, önbeszámolóik alapján mérhetők, ezért az adatfelvétel során egy saját szerkesztésű kérdőívet használtunk, mely az 1. számú mellékletben található. Ennek a kérdőívnek három típusát lehet elkülöníteni. Mindháromnál megegyeznek a demográfiai adatokat (első három kérdés) és a politikai álláspontot (utolsó három) vizsgáló kérdések. A vizsgálati személyeknek az volt a feladatuk, hogy nyolc, politikával kapcsolatos állításról döntsenek, hogy egyetértenek-e vele, vagy nem. Ez a nyolc kijelentés is megegyezett mindhárom típusú kérdőívben. Az első három állítás fikatív, nem politikusoktól származó kijelentés. A további öt mondat valóban elhangzott. Az állítások kiválasztásánál az volt a kritérium, hogy viszonylag konkrét és érthető legyen, valamint a FIDESZ vagy MSZP egyik vezető tagjától származzon, illetve egyértelműen felvállalja azt valamelyik párt. (A kijelentések pontos forrását ld. 2. sz. melléklet.) Az általunk generált „árvélemények” egy korábbi vizsgálatunkból származnak, amelyet több pszichológushallgatóval közösen végeztünk.

Az egyes kérdőívek közötti különbség abból állt, hogy van-e és milyen forrás megjelölés az egyes kijelentések mellett.

Ennek megfelelően a következő típusokat alakítottuk ki:

- **1. típus:** Ebben a kérdőívben az első 4 kijelentés előtt Gyurcsány Ferenc nevét olvashatták a kérdezettek, a második 4 kijelentés elé pedig Orbán Viktor nevét írtuk.
- **2. típus:** Ebben a kérdőívben az első 4 kijelentés előtt olvashatták Orbán Viktor nevét, és a második 4 előtt szerepelt Gyurcsány Ferenc neve.
- **3. típus:** Ebben a kérdőívben a kijelentések előtt nem szerepeltek nevek. Ez az ún. forrás nélküli változat. Ezt a csoportot tekinthetjük kontroll csoportnak.

(A melléklet ezek közül a 3. sz. változatot tartalmazza. A mostani vizsgálatunkban fontos kijelentéseket és kérdéseket félkövér betűstílussal emeltük ki.)

Jelen vizsgálatunk szempontjából kiemelkedően fontos szerepet tölt be a „B” kérdés, azaz, hogy: „Ha most vasárnap parlamenti választások lennének, Ön elmenne-e szavazni?”. Az általunk kitalált első három kijelentés elfogadottságát az erre a kérdésre adott válasz függvényében vizsgáltuk meg. Ebben a dolgozatban nem foglalkozunk a többi kijelentéssel.

A kérdőívek kiosztásakor ügyeltünk arra, hogy a forrással ellátott típusokból, minden nagyobb vizsgált csoportban (BTK, TTK, GTK, ÁJTK) közel azonos számú kerüljön felvételre. A Zeneművészeti Főiskolai Kar hallgatói azonban ennek ellenére sokkal kisebb létszámban szerepelnek a mintában. A kitöltött és értékelhető kérdőívek száma a típustól függően a következőképpen alakult:

- 1. típus (az első 4 vélemény Gyurcsány Ferencnek, a második 4 Orbán Viktornak van tulajdonítva): 104
- 2. típus (az első 4 Orbán Viktornak, a második 4 Gyurcsány Ferencnek van tulajdonítva): 113
- 3. típus (forrás nélküli): 60

Eredmények

A különböző típusú kérdőívek eloszlása egyenletesnek mondható a más-más karra járó hallgatók közt, szignifikáns különbséget ebből a szempontból nem kaptunk.

A pártot választók közül 53,9% a FIDESZ-re, 22% az MSZP-re, 11,6% az SZDSZ-re, 8,6% az MDF-re és 3,9% más pártra adná a szavazatát, ha most lennének a választások. Az eredményekből jól látszik, hogy az ismert közvélemény kutatási adatokhoz képest, az MSZP támogatottsága alacsonyabb, míg a másik három párté magasabb az egyetemisták körében, mint a teljes lakosság esetében.

A kutatásunk szempontjából célcsoportnak tekintett FIDESZ illetve MSZP szavazók közel azonos arányban jelölték a kérdőíven azt, hogy biztosan elmennének szavazni (79,16% ill. 80,8%), őket tekintettük tehát „biztos szavazóknak”, a kevésbé biztosak aránya tehát ugyanúgy szinte megegyező (20,8 % ill. 19,1%), őket „nem biztos szavazók „ névvel illettük.

A két csoport között a pártválasztás tekintetében szignifikáns különbséget nem kaptunk (Mann-Whitney-próba; $p > 0,05$).

	Biztosan elmenne szavazni	Lehet, hogy elmenne szavazni
MSZP szavazók (N=51)	80,9%	19,1%
FIDESZ szavazók (N=125)	79,2%	20,8%

1. táblázat

Biztos szavazók megoszlása a két legnagyobb pártválasztói között

Vizsgálatunknak azonban nem célja a két legnagyobb párt szavazótáborának összehasonlítása, ezért a mintát nem pártpreferencia alapján osztottuk fel. Az ún. „saját csoportba” azok a FIDESZ, illetve MSZP szavazók kerültek, akik az adott kijelentést az ő általuk preferált párt politikusától kapták. A „nem saját” csoportba azok kerültek, akiknél az általuk nem preferált párt politikus neve szerepelt a kijelentés mellett. Ezen felosztás alapján mind a 3 kijelentést nagyobb arányban fogadták el a „saját csoportba” tartozók és ez a különbség két helyen szignifikáns is volt (Mann-Whitney-próba; $p < 0,05$). (A további eredményeket ld. a 2.1. melléklet.)

	Játszótér	Környezetvédelem	Paks
Mann-Whitney U	1774,000	1740,500	1971,000
Z	-3,314	-2,769	-1,717
Asymp. Sig. (2-tailed)	,001	,006	,086

2. táblázat

A „saját” és „nem saját” csoportba tartozók összehasonlítása a három kijelentés elfogadottságát illetően

Biztos, illetve nem biztos szavazók közti különbségek

Most külön-külön vizsgáljuk meg azokat a választókat, akik „ha most vasárnap parlamenti választások lennének” vagy biztosan elmennének szavazni, vagy csak „lehet, hogy elmennének”. Áttekintjük, hogy a nem és az érdeklődési kör változói esetén milyen különbséget fedezhetünk fel a két csoport között.

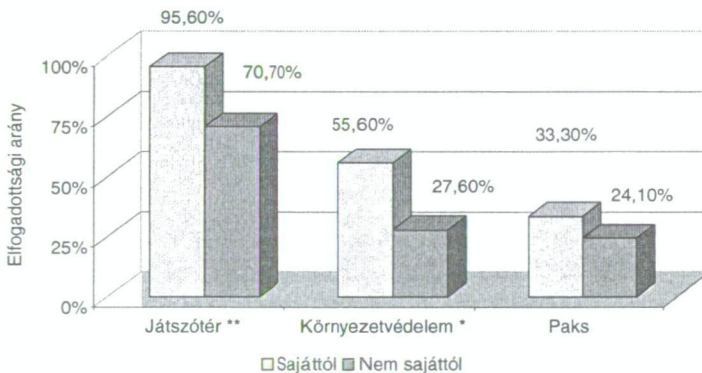
Nemek szerinti különbségek a biztos és nem biztos választók között:

A biztos és a nem biztos szavazók között a nemek tekintetében nem találtunk szignifikáns különbséget, vagyis a férfi és nő egyetemi hallgatók közel azonos arányban tartották magukat biztos választóknak [férfiak: 76,9% (N= 108), nők: 71,7% (N=127)]. (Mann-Whitney-próba; $p>0,05$)

Az egyes karok hallgatói közel azonos arányban tartották magukat biztos/nem biztos választóknak.

A kongruitás elv megjelenése biztos szavazóknál (N=103)

A magukat biztos szavazónak valló (a B. kérdésre ezt a választ jelölték meg) FIDESZ, illetve MSZP szavazók (N=103) az alábbi százalékos arányban fogadták el az első három kijelentést attól függően, hogy az ő általuk választott párt vezetőjének, vagy a másik párt-vezetőnek a neve volt megjelölve forrásként:

1. diagram

A kijelentések elfogadottsága a biztos szavazók körében aszerint, hogy mely politikustól hallotta a válaszadó (N=103)

Mindhárom állítás esetében inkább egyetértettek azzal, ha az általuk inkább kedvelt politikustól származott a kijelentés. Kettő esetében (játszótér, környezetvédelem) szignifikáns különbség van a két csoport között. (Mann-Whitney-próba; $p<0,05$) (A további eredményeket ld. a 2.3 melléklet.)

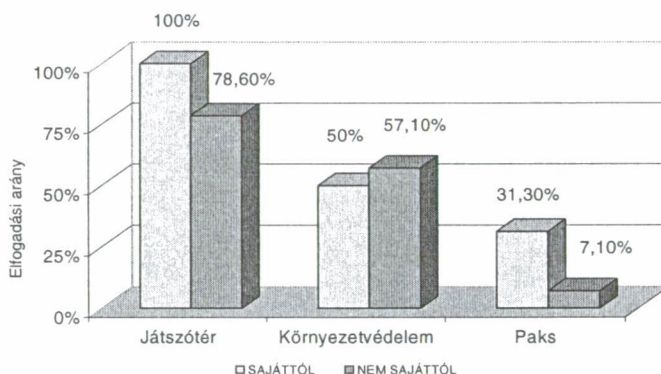
	Játszótér	Környezetvédelem	Paks
Mann-Whitney U	980,500	940,000	1185,000
Z	-3,212	-2,862	-1,024
Asymp. Sig. (2-tailed)	,001	,004	,306

3. táblázat

A biztos szavazók összehasonlítása aszerint, hogy milyen forrástól hallották a kijelentéseket (N=103)

A kongruitás elv megjelenése nem biztos szavazóknál (N=30)

Azok a válaszadók, akik egy „most vasárnapi” választásra „lehet, hogy elmennének” az alábbi arányban fogadták el az első három kijelentést attól függően, hogy az kitől származott:

2. diagram

A kijelentések elfogadottsága a kevésbé biztos szavazók körében aszerint, hogy mely politikustól hallotta a válaszadó (N=30)

A három kijelentésből egynél sem mutatkozott szignifikáns különbség a saját és nem saját csoport között (Mann-Whitney-próba; $p > 0,05$. A további eredményeket ld. 2.3. melléklet), emellett a Környezetvédelemmel kapcsolatos állítást az utóbbi esetében fogadták el nagyobb arányban a válaszadók. Azonban ne feledkezzünk meg arról, hogy itt egy lényegesen kisebb mintáról van szó.

	Játszótér	Környezetvédelem	Paks
Mann-Whitney U	88,000	104,000	85,000
Z	-1,919	-,385	-1,619
Asymp. Sig. (2-tailed)	,055	,700	,105

4. táblázat

A nem biztos szavazók összehasonlítása aszerint, hogy milyen forrástól hallották a kijelentéseket (N=30)

Konklúzió

A fenti eredmények alapján látható, hogy fő hipotézisünk beigazolódtott, azaz a kongruitás elve, mint mechanizmus határozottabban jelent meg a biztos szavazóknál az általunk vizsgált három kijelentés esetén. Intenzívebb attitűdjük egy párt felé tehát azt eredményezte, hogy jobban összekapcsolták gondolatrendszerükben a kijelentést a forrással, vagyis a párt vezetőjével, és így a forrás iránt érzett valamilyen irányú attitűdjük ugyanilyen irányba befolyásolta a kijelentés elfogadását.

Nem találtunk azonban különbséget a biztos/nem biztos választók között a nem, valamint az érdeklődési kör tekintetében. A férfiak és a nők között egyenlő arányban jelentek meg biztos/nem biztos szavazók. Az egyetemista nők politikai állásfoglalása ugyanolyan határozottnak mutatkozott, mint az egyetemista férfiaké. A társadalmi sztereotípiá tehát nem bizonyul helytállóknak.

Érdekes eredmény jelent meg az egyes karok összehasonlításakor. Bár szignifikáns különbség nem volt kimutatható közöttük a biztosság kérdésében, a természettudományi kar hallgatói mutatták a leghatározottabb politikai elkötelezettséget egy-egy párt iránt. Míg a gazdaságtudományi érdeklődésű hallgatók körében nem jelentkezett intenzív pártpreferencia. Úgy tűnik, politikai elképzeléseik még nem tekinthetők annyira szilárdnak, mint ahogyan azt várnánk tőlük.

További kérdések, célok

Érdemes lenne megvizsgálni, mi lehet a nem biztos szavazóknál kapott eredmények mögött. Vajon mi befolyásolta gyengébb elköteleződésüket? Miért tudták jobban „kikapcsolni” a politikus személyének befolyásoló hatását ítéletalkotásukban? Elképzelhető, hogy a válaszadó mélyebb szintű kognitív erőfeszítést tesz a kijelentés megítélésekor, személyes érintettsége révén mélyebb elaborációt végez, melynek következtében a forrás hatása jelentősen csökken, ahogy azt PETTY és munkatársai kimutatták? Ezekre a kérdésekre jelen vizsgálat nem tud választ adni, hiányoznak személyiségvonásokra, a megismerésmód, információfeldolgozás stílussajátosságaira vonatkozó kérdések, viszont jó irányt szabhat további vizsgálatok lefolytatásához, az adatok ugyanis más gondolatkörben is értelmezhetőek. A társadalomról való gondolkodás jellegzetes módjával (kognitív stílus) foglalkozó elméletek alapján összeállított kérdőívvel lehetőség nyílhat az attitűdrendszer dinamikai és tartalmi vizsgálatára, mely további segítségünkre lehet a szociális megismerés folyamatának feltárásában.

Irodalom

- BUDICK, H. A. , BURNES, A. J. (1958) A test of „strain toward symmetry” theories J. Abnorm. Soc. Psychol., 57: 367–369. (idézi Zajonc, 1960)
- EYSENCK, H. J. (1954) A szociális attitűdök szerveződése. In: Lányi G. (szerk.) (1996) *Politikai pszichológia*. Budapest, Balassi Kiadó, 90–114. old.
- FISHBEIN, M. (1966) Az attitűd és a viselkedés predikciója. In: Halász, I., Hunyady, Gy., Marton, I., m. (szerk.) (1979) *Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 306–330. old.
- GRANBERG, D. (1993): A politikai percepció. In: Hunyady György (szerk.) (1998) *Történeti és politikai pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó, 400–437. old.

- HARSÁNYI SZ. G., SZABÓ B., (2005): „Nem az a fontos, hogy ki mondta, hanem az, hogy mit mondott” – vagy mégis? A politikai ítéletalkotás külső és belső tényezőinek vizsgálata. Megjelenés alatt SZTE kiadványban
- HOVLAND, C. I., JANIS, I. L., KELLEY, H. H. (1953) *Communication and persuasion: psychological studies of opinion change*. New Heaven: Yale Univ. Press. (idézi Zajonc, 1960)
- MCGUIRE, W., J. (2001) *Makacs nézetek és a meggyőzés dinamikája*. Budapest: Osiris Kiadó. (1-6. fejezet)
- NEWCOMB, T. M. (1953) An approach to the study of communicative acts. *Psychol. Rev.*, 60.: 393–404. (idézi Zajonc, 1960)
- OSGOOD, C. E., TANNENBAUM, P. H. (1955) The principle of congruity in the prediction of attitude change. *Psychol. Rev.*, 62.: 42.55. (idézi Zajonc, 1960)
- PETTY, R. E., CACIOPPO, J. T. and GOLDMAN, R. (1981) Personal involvement as a determinant of argument-based persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 847–55. In: Hewston, H., Stroebe, W., Codol, J., Stephenson, G. M., (szerk) (1995) *Szociálpszichológia*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 202. old. (idézi Stroebe, Jonas, 1995)
- SMITH, E., MACKIE, D. M. (2002) *Szociálpszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- STROEBE, W. és JONAS, K. (1995) Attitűdök II. Az attitűdök megváltoztatásának stratégiái In: Hewston, H., Stroebe, W., Codol, J., Stephenson, G. M., (szerk) (1995) *Szociálpszichológia*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 188–218. old.
- ZAJONC, R. B. (1960) Egyensúly, kongruitás és disszonancia. In: Halász L., Hunyady Gy., Marton L. M. (szerk.) (1979) *Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 218–233. old

MELLÉKLETEK

1. melléklet

Szeretnénk a segítségét kérni az alábbi kérdőív kitöltésében! A részvétel önkéntes, és természetesen anonim. Az Ön egyéni véleményére vagyunk kíváncsiak!

1. Neme: 1. férfi

2. nő

2. Kora:év

3. Melyik kar hallgatója?:

1. BTK

2. TTK

3. ÁJK

4. GTK

Kérjük, jelezze, hogy az alábbi állításokkal egyetért-e (I), vagy nem (N)!

1) A játszóterek biztonságosabbá tétele szükségszerű, még akkor is, ha az jelentős többletköltséget ró a helyi önkormányzatokra.

I–N

2) Környezetvédelmi okok miatt az országon áthaladó teherforgalmat csökkenteni kell, annak ellenére, hogy így az ország jelentős vámbevételétől esik el.

I–N

- 3) A paksi atomerőműben 2004-re tervezett biztonsági ellenőrzést és átépítést 2007-re kell átütemezni, mivel ez rendkívül nagy anyagi teher lenne jelenleg.
I–N
- 4) A 100%-ban állami tulajdonban lévő MÁV Rt-től megkövetelhető az, hogy egy több ezer embert érintő létszámleépítés árán a hatékonysági mutatói közelítsenek az EU-s vasúttársaságok szintjéhez. I–N
- 5) Nem volt bölcs döntés, hogy az EU-tagállamok vezetői egyszerre tizenkét ország uniós felvételéről kezdtek tárgyalásokat. A bővítési folyamat mai nehézségei is ezt támasztják alá. (2004. május 1.-től a tizenkét országból tíz az Európai Unió tagja lett.)
I–N
- 6) A paralimpikonok díjazása a mozgássérültek olimpiáján egyezzen meg az olimpikonkéval
I–N
- 7) A hazai közép vállalkozások társasági adója csökkenjen 16%-ról 8%-ra!
I–N
- 8) Az igazságosabb közteherviselés jegyében 2005-ben és 2006-ban a bankoknak a többi vállalkozásnál magasabb adófizetést kell vállalniuk.
I–N
- A) Ön mire adta le voksát a legutóbbi országos parlamenti választásokon 2002-ben?
1. MSZP	4. Egyéb:
2. FIDESZ-MPP, MDF közös lista	5. Nem szavaztam
3. SZDSZ	6. Nem volt szavazati jogom
- B) Ha most vasárnap parlamenti választások lennének, Ön elmenne-e szavazni?
1. biztosan elmennék
 2. lehet, hogy elmennék
 3. biztosan nem mennék el
- C) Ha most vasárnap parlamenti választások lennének, Ön melyik pártra szavazna?
1. MSZP	4. SZDSZ
2. FIDESZ-MPP	5. Egyéb:
3. MDF	

Nagyon köszönjük a részvételt!

2. melléklet

2.1.

„Saját” és „nem saját” politikustól hallott kijelentések megítélése FIDESZ és MSZP szavazók esetében

	A forrás személye	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Játszótér	Nem sajáttól	71	60,99	4330,00
	Sajáttól	64	75,78	4850,00
	Total	135		
Környezetvédelem	Nem sajáttól	71	60,51	4296,50
	Sajáttól	64	76,30	4883,50
	Total	135		

POLITIKUSOK ÉS VÁLASZTÓK

Paks	Nem sajától	71	63,76	4527,00
	Sajától	64	72,70	4653,00
	Total	135		

2.2.

„Saját” és „nem saját” politikustól hallott kijelentések megítélése magukat biztos FIDESZ illetve MSZP szavazók estében

	A forrás személye	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Játszótér	Nem sajától	58	46,41	2691,50
	Sajától	45	59,21	2664,50
	Total	103		
Környezetvédelem	Nem sajától	58	45,71	2651,00
	Sajától	45	60,11	2705,00
	Total	103		
Paks	Nem sajától	58	49,93	2896,00
	Sajától	45	54,67	2460,00
	Total	103		

2.3.

„Saját” és „nem saját” politikustól hallott kijelentések megítélése olyan FIDESZ illetve MSZP szavazók estében, aki „lehet, hogy elmennének” szavazni (nem biztos szavazók)

	A forrás személye	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Játszótér	Nem sajától	14	13,79	193,00
	Sajától	16	17,00	272,00
	Total	30		
Környezetvédelem	Nem sajától	14	16,07	225,00
	Sajától	16	15,00	240,00
	Total	30		
Paks	Nem sajától	14	13,57	190,00
	Sajától	16	17,19	275,00
	Total	30		

Politicians and voters

Certainnes in political judgment formation /decisionmaking

Abstract

This study is based on a second analysis of an earlier research's database. The previous research studied the theory of congruence, and demonstrated that the attitudes to a source affect the judgment formation about his/her political statements. This study wants to demonstrate, that the tendency mentioned above is more typical by the electors with exact opinion, than by more indecisive electors. Moreover it supposes, that certain factors affect the resolution of an elector, like the gender or the range of interests. It examines

with a questionnaire three statements' acceptance on a sample of 277 students of the University of Szeged, the statements are connected to different politicians. The results supports our hypothesis, that the theory of congruion can be detected rather by the electors with exact opinion.

Keywords: electors with exact opinion, cognitive style, the theory of congruion, political decisionmaking

X 35 29 3